

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ธรรมศาสตร์ เสริมอาวุธทางปัญญาสู่สังคมไทย

สยาม รัสเซีย ไทย

การทูตการเมือง การเมืองการทูต
อดีต ปัจจุบัน อนาคต

ดร.จุลชีพ ชินวรรณโณ

ลำดับที่ ๕

สยาม รัสเซีย ไทย
การก่อกำเนิดเมือง การเมืองการก่อกำเนิด
อดีต ปัจจุบัน อนาคต

สยาม รัสเซีย ไทย การทูตการเมือง การเมืองการทูต อดีต ปัจจุบัน อนาคต

รองศาสตราจารย์ ดร. จุลชีพ ชินวรรณโณ
กิตติยาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศูนย์ศึกษารัสเซียและเครือรัฐเอกราช
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2556

จุลชีพ ชินวรรณโณ.

สยาม รัสเซีย ไทย การทูตการเมือง การเมืองการทูต
อดีต ปัจจุบัน อนาคต.

1. ไทย--ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ--สหภาพโซเวียต.
2. สหภาพโซเวียต--ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ--ไทย.
3. ไทย--ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ--รัสเซีย.
4. รัสเซีย--ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ--ไทย.

DS575.5

ISBN 978-616-314-060-9

eISBN 978-616-314-224-5

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สงวนลิขสิทธิ์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 เดือนพฤศจิกายน 2556

จำนวนพิมพ์ 2,000 เล่ม

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ (e-book) พฤษภาคม 2559

จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาคารธรรมศาสตร์ 60 ปี ชั้น U1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ถนนพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200 โทร. 0-2223-9232

(สำนักงานศูนย์รังสิต โทร. 0-2564-2859-60)

Email address: unipress@tu.ac.th

จัดจำหน่ายโดยบริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน)

อาคารทีซีไอเอฟทาวเวอร์ เลขที่ 1858/87-90 ชั้นที่ 19

ถนนบางนา-ตราด แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260

โทร. 0-2739-8000 โทรสาร 0-2739-8356-9

<http://www.se-ed.com>

พิมพ์ที่บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

นายเสริม พูนพนิช ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

แบบปกโดย นายณรงค์ฤทธิ์ สิงห์ทอง

ราคาเล่มละ **160.-** บาท

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(7)
คำนิยม	(9)
คำขอบคุณ	(13)
การทูตการเมืองระหว่างสยามกับ จักรวรรดิรัสเซียในอดีต: ภูมิหลัง	3
การเมืองการทูตระหว่างราชอาณาจักรไทย กับสหภาพโซเวียต (ค.ศ. 1941 – 1991)	19
การเมืองและการทูตระหว่างประเทศไทย กับสหพันธรัฐรัสเซีย (ค.ศ. 1992 – 2013)	43
ความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมระหว่างไทยและรัสเซีย ในศตวรรษที่ 21	53
แนวโน้มในอนาคต	91

รายนามเอกอัครราชทูตสหภาพโซเวียต/ สหพันธรัฐรัสเซียประจำประเทศไทย	98
รายนามเอกอัครราชทูตสยาม/ราชอาณาจักรไทย ณ กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก/ณ กรุงมอสโก	102
บรรณานุกรม	106
ประวัติผู้เขียน	110

คำนำ

ผมเรียนที่ฝรั่งเศสอยู่ 5 ปี ระหว่างปี ค.ศ. 1985-1990 ซึ่งเป็นช่วงที่ผมอ่านหนังสือมากที่สุดในชีวิต หนังสือชุดหนึ่งที่ผมอ่านมากคือ ชุดที่เรียกว่า Que sais-je? ซึ่งเป็นหนังสือวิชาการที่เขียนโดย “ผู้รู้” จำนวนหลายพันคนตอบปัญหาในทุกปัญหาที่คนอยากรู้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรือสุขศาสตร์ แต่อยู่ในรูปของ pocket book ทำให้ “อ่านง่าย อ่านเร็ว ได้ความรู้มาก” ในขณะที่อยู่ฝรั่งเศสผมก็ตั้งคำถามกับตัวเองว่า ทำไมเมืองไทยไม่มีหนังสือในลักษณะเช่นนี้บ้าง

เมื่อมาเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผมก็เลยอยากสานฝันของตัวเอง สานฝันให้ธรรมศาสตร์อยากให้ธรรมศาสตร์เป็นผู้ริเริ่มทำหนังสือชุดเช่นนี้ ผมจึงผลักดันให้มีการทำหนังสือชุดขึ้น เรียกว่า “ธรรมศาสตรา

เสริมอาวุธทางปัญญาสู่สังคมไทย” โดยตั้งเป้าว่าจะพิมพ์ให้ได้ปีละ 10 เล่ม

“สยาม รัสเซีย ไทย การทูตการเมือง การเมือง การทูต อดีต ปัจจุบัน อนาคต” นับเป็นส่วนหนึ่งในหนังสือหลายเล่มของชุดนี้ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คัดคนเขียน เพื่อให้ได้ “ผู้รู้” ในเรื่องนั้นจริงๆ ผมอ่านหนังสือเล่มนี้ด้วยความสนุก และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการทุกประการ คือ “อ่านง่าย อ่านเร็ว ได้รับความรู้มาก” เมื่ออ่านจบแล้วก็ทำให้รู้ว่า รองศาสตราจารย์ ดร.จุลชีพ ชินวรรณโณ ไม่เป็นเพียงผู้รู้เรื่องจีนเท่านั้น อาจารย์จุลชีพยังรู้เรื่องรัสเซียเป็นอย่างดี

ถ้าท่านทั้งหลายต้องการหาอาหารสมองให้มากขึ้น ผมแนะนำให้อ่านเล่มนี้อีกเล่มครับ

(ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำนิยม

เอกสารนี้นับเป็นเอกสารวิชาการภาษาไทยที่เขียนถึงความสัมพันธ์ไทยกับรัสเซียที่ทันสมัยมากที่สุด ต้องขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.จุลชีพ ชินวรรณ กิรตยาจารย์ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ได้ช่วยศึกษาและเขียนออกมาเผยแพร่ ซึ่งนอกจากเป็นประโยชน์ทางวิชาการแก่นักศึกษาทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และทางด้านรัสเซียศึกษาแล้ว ยังเป็นประโยชน์กับผู้ที่สนใจจะติดต่อสัมพันธ์กับประเทศรัสเซียอีกด้วย

ในอดีตที่ผ่านมา การศึกษาเรื่องรัสเซียในประเทศไทยนั้นก็เป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของ 2 ประเทศ ในสมัยพระเจ้าชาลส์นิโคลัสที่ 2 กับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องราวที่มีความสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่โดดเด่นของไทยในสมัยนั้น อันมีผลต่อการรักษาเอกราชและอธิปไตยของประเทศ

ต่อมาก็เป็นการศึกษาเรื่องรัสเซียในสมัยที่เป็นสหภาพโซเวียตหรือคอมมิวนิสต์ที่มีขอบเขตการศึกษาตั้งแต่ ค.ศ. 1917 ถึง 1991 แต่หลังการล่มสลายของทั้งพรรคคอมมิวนิสต์และสหภาพโซเวียต และมีสหพันธรัฐรัสเซียปัจจุบันซึ่งรับสืบทอดมาจากสหภาพโซเวียต ความสนใจด้านการศึกษาเกี่ยวกับรัสเซียในประเทศไทยก็ชะงักงันไปชั่วคราว และมาตื่นตัวอีกเมื่อมีการเรียนการสอนด้านรัสเซียศึกษาเป็นการเฉพาะถึงระดับปริญญาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อันนำมาสู่การศึกษาเกี่ยวกับรัสเซียที่เปิดกว้างขึ้น แต่กระนั้นการได้ตัวนักศึกษาด้านรัสเซียก็ยังไม่ง่ายนัก บทความทางวิชาการภาษาไทยเกี่ยวกับรัสเซียจึงมีไม่มาก แทบจะนับชิ้นและคนเขียนได้ ดังนั้น “สยามรัสเซีย ไทย การทูตการเมือง การเมืองการทูต อดีต ปัจจุบัน อนาคต” ของ ดร. จุลชีพ ชินวรรณโณ จึงมีประโยชน์มาก

เนื้อหาของเอกสารนี้แบ่งเป็น 4 ตอน โดยปูพื้นมาตั้งแต่ความสัมพันธ์ตั้งแต่เมื่อ 115 ปี ก่อนที่จักรวรรดิใหญ่ของยุโรปอย่างรัสเซียได้เริ่มมีความสัมพันธ์กับประเทศเล็กๆ อย่างสยาม เนื่องจากเป็นเนื้อหาเพื่อให้ภาพความสัมพันธ์ที่มีช่วงเวลานาน รวมทั้งการสะดุดหยุดลงเป็นระยะๆ รายละเอียดจึงมีไม่มาก แต่ ดร. จุลชีพ ก็ได้พยายามยกประเด็นสำคัญมาให้เห็นอย่างกระชับ ไม่ว่าจะเป็น

เป็นประเด็นเพื่อคานอำนาจของประเทศยุโรปอื่นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือประเด็นที่มาเริ่มสถาปนาครั้งที่สองตอนที่รัสเซียเป็นคอมมิวนิสต์สมัยสตาลิน และตอนที่ไทยต้องการเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเดิมมีการเขียนอย่างรวบรัด แต่การอธิบายขยายความในเอกสารฉบับนี้ทำให้ 2 เหตุการณ์ที่เกิดห่างกัน 5 ปี เสมือนเป็นเหตุการณ์เดียวกันดูชัดเจนขึ้นมาก

ในช่วงที่ 2 เป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และเป็นช่วงสงครามเย็นในโลก ขณะที่สหภาพโซเวียตเป็นผู้นำหมายเลขหนึ่งของโลกคอมมิวนิสต์และไทยเป็นประเทศเล็กๆ ที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ ไทยก็ประคองตัวมีความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตมาได้แต่ด้วยความยากลำบาก กระนั้นไทยกับสหภาพโซเวียตก็สามารถยกระดับความสัมพันธ์ มีการแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูตกัน และแม้ในสมัยรัฐบาลทหาร ประเทศไทยก็สามารถมีข้อตกลงทางการค้ากับสหภาพโซเวียต ที่ทำให้การติดต่อค้าขายของสองประเทศมีช่องทางที่ดีขึ้น

ปรากฏว่าเรื่องราวในตอนที่ 3 และตอนที่ 4 ถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ ด้วยว่าเรื่องราวใน 2 ตอนแรก อาจมีนักวิชาการไทยได้เขียนไว้บ้างแล้ว แต่เรื่องราวตอนที่ 3 ที่ดูความสัมพันธ์ไทยกับสหพันธรัฐรัสเซียในช่วงเวลา

ประมาณ 2 ทศวรรษจนถึงปัจจุบันนั้นดีที่มีข้อมูลเปิดให้ศึกษามาก จึงนำมาวิเคราะห์ได้ดีและเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการจะติดต่อกับรัสเซียในวันนี้ ทั้งตอนที่ 4 ที่เป็นการมองอนาคตหรือแนวโน้มของความสัมพันธภาพก็แสดงให้เห็นได้ชัดว่า ถึงวันนี้เรื่องการเมืองอาจเป็นเรื่องรอง เรื่องเศรษฐกิจ การติดต่การค้าขาย จะทำธุรกิจกันของคน 2 ประเทศจะเป็นเรื่องหลัก ที่ความสัมพันธ์ทางการเมืองและทางวัฒนธรรมคงจะมาเป็นตัวหนุน ข้อสังเกตเรื่องอุปสรรคและข้อเสนอนั้นก็น่าสนใจ แม้ว่าในข้อเสนอนั้นผู้เขียนอาจเสนอแนะรวบรัดไปบ้างก็ตาม

สุดท้ายก็ต้องบอกว่า ขอผู้เขียนอย่าเขียนเรื่องนี้แล้วจบ ที่จริงผู้เขียนเป็นเอตทัคคะทางเรื่องจีน ในความสัมพันธ์สามเส้า ไทย จีน และรัสเซีย นั้นยังไม่มีใครได้เขียนเป็นภาษาไทยให้อ่านกันเลย เพราะหาคนเขียนยาก เมื่อผู้เขียนได้เขียนเอกสารนี้แล้ว หากจะช่วยพิจารณาสืบต่อไป ก็น่าจะเป็นคุณประโยชน์แก่วงวิชาการ

ศาสตราจารย์พิเศษพรนิติ เศรษฐบุตร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

16 กรกฎาคม 2556

คำขอบคุณ

“สยาม รัสเซีย ไทย การทูตการเมือง การเมือง การทูต อดีต ปัจจุบัน อนาคต” เป็นหนังสือที่ผู้เขียนพยายามค้นคว้าเขียนขึ้น เพื่อดับความกระหายใคร่รู้ของผู้เขียนเกี่ยวกับรัสเซีย เพราะผู้เขียนเคยได้ยินเรื่องราวของรัสเซียตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับจักรวรรดิรัสเซียในสมัยรัชกาลที่ 5 และชาร์นิโคลส์ที่ 2 อีกทั้งเคยได้ยินว่า รัชกาลที่ 5 ส่งพระราชโอรส พร้อมผู้ติดตามชื่อ “นายฟุ่ม” ซึ่งน่าจะเป็นนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงคนแรก ไปศึกษาวิชาการที่รัสเซียซึ่งเป็นมหาอำนาจหนึ่งในยุโรปขณะนั้น

ต่อมาเมื่อผู้เขียนไปศึกษาระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา ผู้เขียนได้มีโอกาสเรียนวิชา “ระบบการเมืองคอมมิวนิสต์เปรียบเทียบ” (Comparative Communist System) กับ Professor Dr. Kenneth

Liberthal ผู้เชี่ยวชาญการเมืองจีนและการเมืองรัสเซีย ทำให้ผู้เขียนยิ่งอยากรู้เกี่ยวกับรัสเซียเพิ่มขึ้น แต่เมื่อพิจารณาถึงความยากในการเรียนภาษารัสเซียแล้ว ผู้เขียนก็ถอดใจหันมาศึกษาการเมืองจีนแทน

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนได้มีโอกาสดูเดินทางไปเยือน รัสเซีย 3 ครั้ง ครั้งแรกใน ค.ศ. 1994 จากคำเชิญของ กระทรวงการต่างประเทศให้ร่วมเดินทางกับ ดร.นพปฎล คุณวินบูลย์ รองอธิบดีกรมอาเซียนในขณะนั้น ปัจจุบันเป็น รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อเข้าร่วมประชุม นักการทูตและนักวิชาการของรัสเซีย และจากสมาชิก อาเซียน เนื่องจากรัสเซียเข้ามาเป็นคู่เจรจาของอาเซียน ผู้เขียนยังได้รับความกรุณาจากเอกอัครราชทูต ณ กรุงมอสโก ฯพณฯ สุจิตรา หิรัญพฤกษ์ เชิญมาสนทนาแลกเปลี่ยน ความคิดที่ทำเนียบเกี่ยวกับบทบาทของรัสเซียในเอเชีย และได้เลี้ยงอาหารกลางวันแก่ผู้เขียนและ ดร. นพปฎล ทำให้ ผู้เขียนได้มีมุมมองที่กว้างขึ้นเกี่ยวกับรัสเซีย และได้มีโอกาส ไปเยี่ยมชม Кремลิน พิพิธภัณฑ์และโบสถ์หลายแห่ง ทำให้ รู้สึกประทับใจต่อความยิ่งใหญ่ของสถาปัตยกรรมและความ รุ่งเรืองของรัสเซียในอดีต

ใน ค.ศ. 2009 ผู้เขียนมีโอกาสไปเยือนรัสเซียเป็นครั้งที่ 2 ในฐานะรองอธิการบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พร้อมทั้งคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัย ซึ่งนำโดยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล นิติไกรพจน์ อธิการบดีขณะนั้น เพื่อไปเจรจาความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยชั้นนำของรัสเซีย 3 แห่งและได้เป็นสักขีพยานในการลงนามความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับมหาวิทยาลัย MGIMO (Moscow State Institute for International Affairs) มหาวิทยาลัยแห่งมอสโกด้านการระหว่างประเทศ และได้เจรจากับอีก 2 มหาวิทยาลัย คือ Lomonosov Moscow State University และ Saint Petersburg State University

ใน ค.ศ. 2013 นี้ ผู้เขียนได้มีโอกาสเยือนรัสเซียครั้งที่ 3 เมื่อได้ร่วมในคณะผู้แทนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นำโดย ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์ อธิการบดีไปลงนามความร่วมมือด้านวิชาการกับมหาวิทยาลัย 3 แห่ง คือ Lomonosov Moscow State University และ Saint Petersburg State University และ Ural Federal University ที่ตั้งอยู่ที่เมือง Ekatarinberg ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ถูกคุมขังและต่อมาสิ้นพระชนม์